

проф. д-р Магдалена Легкоступ,
Православен богословски факултет
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, гр. Велико Търново,
тел. 0888794328, ел. поща: m_legkostup@abv.bg

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертацията на **Елеонора Асенова**

на тема

„Музиката в образователния процес по религия в предучилищна възраст“

за присъждане на образователната и научна степен “доктор” по научната специалност
„Теология“ в професионално направление 2.4. „Религия и теология“ (Религиозна
педагогика) от научно жури на СУ „Св. Климент Охридски“

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на Решение от първото заседание на научното жури (Протокол № 1/18.07.2023 г.), в което бях определена за рецензент по предложената дисертация.

1. Данни за докторанта

Докторантът Елеонора Димитрова Асенова притежава музикално педагогическо образование, придобито в Нов български университет в бакалавърска програма по специалност „Музикална педагогика“ с придобитата квалификация Учител по музика (2000 – 2006 г.) и в магистърска програма „Управление и продуцентство в музикалните изкуства“ с придобитата квалификация Магистър по артмениджмънт (2006 – 2008 г.). Богословското си образование придобива в Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ – ОКС „Бакалавър“ по специалност „Теология“ (2006–2011) и ОКС „Магистър“ по специалност „Теология“ (2015–2019) с придобитата квалификация Теолог и учител по религия.

От 2003 до 2007 г. докторант Елеонора Асенова работи в Издателския център на Нов български университет, първоначално като стажант-сътрудник по спечелена ХЕСП стипендия (2003-2005 г.), а после – като сътрудник-специалист (2006–2007 г.). След 2007 г. тя се посвещава на педагогическа работа в сферата на предучилищното възпитание като учител по музика в 17 ОДЗ „Мечо Пух“ (2007-2008 г.), 82 ДГ „Джани Родари“ (2008 г. – до сега) и 63 ДГ „Слънце“ (2016-2021 г.). Елеонора Асенова работи и като учител по религия в 77 ДГ „Магнолия“ (2013 – 2021 г.) и в 63 ДГ „Слънце“ (2016-2021 г.).

2. Данни за процедурата

Елеонора Асенова е зачислена за редовен докторант през юни 2019 г. със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ РД 20-1070/25.06.2019 г. в професионално

направление 2.4. Религия и теология (Религиозна педагогика). В периода на докторантурата, тя е изпълнила в пълен обем учебния си план. Успешно е положила предвидените изпити. Успяла е да подготви и осъществи нужния брой научни публикации. Дисертантът участва с доклади в научни конференции, между които две международни, организирани от Богословския факултет на Софийския университет.

След изпълнението на индивидуалния план и изтичане на срока на докторантурата Елеонора Асенова е отчислена с право на защита със заповед на Ректора на СУ (РД 20-1196/12.07.2022 г.) през юли 2022 г. Предварителното обсъждане на труда в катедра „Практическо богословие“ е проведено на 07.06.2023 г. (Протокол № 10/07.06.2023 г.). Направени са препоръки, с които докторантката се е съобразила при представянето на окончателния вариант на дисертационния труд. Готовността на дисертационния текст за защита е подкрепена с единодушие от членовете на катедрата. Това решение е потвърдено от Факултетния съвет на Богословския факултет на 27.06.2023 г. (Протокол № 12). Със заповед на Ректора на СУ № РД 38-351/10.07.2023 г. е определен съставът на научното жури и срокът за защитата – до 03. 11. 2023 г.

На първото си заседание (Протокол № 1/18.07.2023 г.) журито потвърждава, че процедурата е организирана в пълно съгласие с изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на СУ „Св. Климент Охридски“. За Председател е избран доц. д-р Иво Янев. За рецензенти са определени проф. д-р Магдалена Легкоступ и доц. д-р протойерей Иван Иванов, а изготвянето на писмени становища се възлага на проф. д-р Ростислава Тодорова-Енчева, проф. д-р Людмил Малев и доц. д-р Иво Янев. Научното жури определя срок за предаване на рецензии и становища до 03.10.2023 г. и дата за публична защита на дисертационния труд – 20.10.2023 г., петък, от 13 часа

Изтъкнатото до тук ми дава основание да приема, че всички срокове и правила по процедурата са спазени и няма допуснати нарушения. Елеонора Асенова отговаря на изискванията и покрива критериите на ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане.

3. Данни за дисертацията

Представената за рецензиране дисертация на тема *„Музиката в образователния процес по религия в предучилищна възраст“* съдържа общо 308 стандартни печатни страници на български език. Приложен е автореферат в обем от 37 страници. Научното изследване се състои от следните обособени части: предговор, увод, три глави, заключение, използвана литература и приложения.

Научно-критичният апарат съдържа 407 бележки под линия, разделени на 2

светоотечески извори, 153 изследвания на български и руски език и 20 на английски език. Използваната литература е релевантна на темата на дисертационното изследване. Приемам предложението за план на дисертационното съчинение. Работата е написана на ясен академичен език. В края на текста на автореферата към дисертацията е приложена справка на дисертанта във връзка с научните му приноси.

Темата за музиката в образователния процес по религия в предучилищна възраст представлява интерес, тъй като освен, че музиката има специфичен принос за възпитанието и психологическото развитие на децата, тя играе и важна роля във формирането на техния религиозен опит. Актуалността на темата се обуславя както от общия интердисциплинарен характер на текста (богословие, музика, педагогика), така и от липсата на изследвания по тази проблематика, които да предлагат конкретни методи и подходи за включването на музиката в учебната програма по религия за предучилищна възраст. Същевременно в рамките на изследването са проучени и лично проведени образователни практики, което дава възможност не само чрез теоретичен, но и убедително в емпиричен и практико-приложен план да се оцени важноста на музиката като средство за обогатяване на религиозното образование и развитие на религиозния опит на малките деца.

В **Предговора** (с. 3) авторът заявява своите мотиви за избора на темата на дисертационното съчинение и изразява благодарност към всички, съпричастни на неговото осъществяване.

Уводът (с. 4-14) предлага обща характеристика на дисертационното изследване, като се обосновава и защитава актуалността на темата. Тук Елеонора Асенова заявява своята приносна научна методология в изследването си и представя неговите обект, предмет, цели, задачи, структура. Поставената цел на настоящия труд е: „Да се разгледат и изследват основните музикални дейности в контекста на предучилищното религиозно обучение.“. Първите задачи, които си поставя трудът, са свързани с проучване на историческото развитие на религиозното образование, музиката и в частност религиозните песни; на основните компоненти на обучението в предучилищна възраст, както и на физиологичните и психологически аспекти на религиозното и музикално образование в предучилищна възраст. Следва задачата да се направи преглед на основните музикални дейности в предучилищна възраст и тяхното разглеждане в контекста на религиозното обучение, като същевременно се анализират и представят повече и разнородни по жанр и националност музикални произведения, които са интересни и подходящи за децата, съобразени с възрастовите им особености. Последната

група задачи имат практико-приложна насоченост: да се класифицират и свържат музикалните произведения към една или повече теми от учебното съдържание по религия в предучилищна възраст в някои от основните им форми за работа – възприемане, изпълнение и съчиняване на музика; да се представят различните видове музикални произведения, приложими в обучението по религия в предучилищна възраст, и тяхното комплексно използване с музика, звук, говор, изображение и анимация чрез съвременни аудиовизуални и информационни технологии; да се представят основни тематични единици, използвани в обучението по религия в предучилищна възраст със застъпен музикален елемент – теми, открити уроци и тържества, както и нови възможности за практическо приложение на базата на съвременните интерактивни технологии и средства.

На основата на посочената проблематика формулираната от дисертанта хипотеза на изследването е, че децата развиват по-добър усет към вярата с помощта на музиката.

Дисертантът представя използваните от нея научно-изследователските методи и прави подробен преглед на изследванията, на които се базира дисертационният труд по основни теми.

В първата глава, озаглавена „Обучението по религия в предучилищна възраст“ (с. 14–84) дава теоретичната база на изследването в историко-образователен и в съвременен педагогически контекст. Авторът не само изследва музикалните образци, използвани в религиозното обучение преди 1945 г., но аргументирано представя и връзката им със съвременното обучение по религия в предучилищна възраст (16–58). В полза на изследването се посочват особеностите на съвременното предучилищното образование и възпитание (59–65). Прави се преглед на интерактивните методи и средства, използвани в обучението по религия в предучилищна възраст. (66–84). Представената информация по съдържанието на първа глава обаче не завършва с изводи и обобщения.

Втората глава, озаглавена „Основни музикални дейности в обучението по религия в предучилищна възраст“ (с. 85-165) отделя специално внимание на физиологичните и психологични аспекти на религиозното и музикално образование в предучилищна възраст по отношение на възприемане на музика (104–115), изпълнение на музика (116–156) и съчиняване на музика (157–165). Изследването на тези основни музикални дейности в религиозно-образователен контекст придава на дисертационния труд теоретико-научна авторитетност и позволява по-нататъшната разработка на технологичните аспекти на прилагането на музиката в методиката на обучение по религия.

Втората глава, за съжаление, също не завършва със заключение, в което да се изложат накратко изводите от направения анализ на съответните музикални дейности.

Третата глава, озаглавена „Практическо приложение на музиката в съвременното обучение по религия в предучилищна възраст“ (с. 166-245) изследва педагогическия инструментариум за практическото приложение на музиката в предучилищна възраст. Посочват се основните предпоставки за нейния избор като помощен инструмент в обучението по религия (167–170). Представя се съдържанието на предучилищното обучение по религия с музикален елемент /включване на музикални дейности (171–186). Осъществява се задълбочен анализ на религиозната педагогическата ситуация с музикален елемент в практико-приложната среда (187–245). И в тази глава липсва кратко обобщение, в което да се направят изводи от разгледаните въпроси.

Изследването завършва с общо **Заключение** (с. 241-252), в което се правят основните изводи от изследваната проблематика, обобщават се постигнатите резултати и чрез дескриптивно представените резултати се доказва постигането на формулираната в увода цел и хипотеза на научното изследване.

Библиографията (с. 253-266) включва общо 175 заглавия, от които 2 светоотечески извори, 153 изследвания на български и руски език и 20 на английски език. Посочената използвана литература е съобразена с темата и способства за нейното разработване.

Впечатляващо е, че трудът е придружен от 81 **приложения** с авторско участие, които включват богат набор от интернационални религиозни анимации; съчетания от динамични картини, музика, звук и говор; презентация на комплексното използване на музика, звук, говор, изображение и анимация чрез аудио и аудио-визуални средства; примерни разработки на педагогически ситуации; учебен сценарий по религия с музикални елементи, тип тържество на тема „Възкресение Христово“; детски песни и църковни песнопения; музикални игри; нотни примери, таблици, схеми, фигури и фото изображения; описания, задачи, примери от практиката и упражнения.

Представеният от Елеонора Асенова **автореферат** (37 с.) отговаря на изискванията и дава възможност за ясно и точно запознаване в синтезиран вид с текста на дисертационния труд.

В представената за защита дисертация не е констатирано плагиатство.

По темата на дисертацията дисертантът представя и **три** научни публикации.

По настоящата процедура нямам съвместни публикации с колегата и по никакъв начин не попадам в хипотезите на закона и другите нормативни актове, касаещи конфликт на интереси.

4. Достойнства и приноси на дисертационния труд

Текстът на дисертационното съчинение е ясно и точно формулирано. Структурата му е логически аргументирана и като цяло следва академичната методология на научните изследвания, приета в богословските факултети на Р България. По интересен, оригинален и практически приложим начин е представена една актуална интердисциплинарна тема.

Един от основните приноси на дисертационния труд е, че всички разгледани в него аспекти на религиозното и музикално обучение в предучилищна възраст, намират своето практическо приложение в образователния процес по религия чрез разнообразието от предложени методи и педагогически техники, на голяма част от които г-жа Елеонора Асенова е автор и лично е апробирала. Това изследване е първото за българската религиозна педагогика. То допринася не само за формулиране съдържанието и методическите аспекти на религиозната педагогическа ситуация с музикален елемент, но залага и перспективата за разкриване значението на интердисциплинарността в религиозното образование изобщо.

Приложимостта на това проучване би била изключително полезна за разработването на методическо ръководство, подкрепящо работата на предучилищните педагогически специалисти и учителите по религия.

Приемам формулираните от докторанта основни приноси в практико-приложен план, а именно:

1. Предоставена е богата база за практическо приложение с описания, методически указания и авторско участие – нотни примери, аудиофайлове, видеоклипове, примерни разработки и др.

2. Формулирани и изяснени са на нови аспекти свързани с използването на музиката в съвременния образователен процес по религия (музикално-изобразителни движения, религиозна педагогическа ситуация с музикален елемент и комплексно използване на музика, звук, говор, изображение и анимация с помощта на аудио и аудио-визуални средства).

5. Препоръки

В изложението на дисертацията се наблюдава недостиг на изводи и обобщения. Те са описателно изведени в Заключение, без да се дава структуриран отговор на въпроса за постигането на поставените цел и задачи на научното изследване. При подготвянето за издаване на настоящето съчинение бих препоръчала на колегата да прецизира тези моменти в своята работа.

6. Заключение

Представеният дисертационен труд отговаря на изискванията и внася свой принос в съвременната религиозна педагогика. Това ми дава основание убедено да подкрепя дисертацията и да гласувам положително за присъждането на Елеонора Асенова на образователната и научна степен „доктор“ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.4. Религия и теология, научна специалност Религиозна педагогика.

03.10.2023 г.,
гр. Велико Търново

проф. д-р Магдалена Легкоступ